

СТАВЛЕННЯ СТУДЕНТІВ ДО ОСОБЛИВОСТЕЙ ПРОЯВУ НЕДИСЦИПЛІНОВАНOSTІ В ДИНАМІЦІ НАВЧАННЯ

О.М.Рева

*доктор технічних наук,
професор кафедри автоматизації виробничих процесів
Кіровоградського національного технічного університету,*

О.П. Максимова

*викладач кафедри "Економічна теорія та соціально-гуманітарні дисципліни"
Кіровоградського інституту комерції*

У статті подано порівняльний аналіз групових систем переваг визначив достовірний збіг думок студентів щодо важливості та значущості цих рис незалежно від курсу навчання, що відкриває перспективи розробки інтегративних заходів психолого-педагогічної корекції недисциплінованості.

Ключові слова: навчально-виховний процес, характерні риси недисциплінованості, системи переваг студентів, динаміка навчання.

Процеси європейської інтеграції припускають інтенсивне залучення в свою орбіту сферу вищої освіти. На шляху до освітнього простору Європи Україна реформує систему вищої освіти у відповідності до європейських вимог і вживає практичні заходи, спрямовані на реальне приєднання до Болонського процесу. Причому зміни в європейському освітньому просторі актуалізують та активізують необхідність повного, детального і всебічного вивчення національної освітньої системи, врахування її переваг та недоліків.

Однією з основних проблем вітчизняної вищої школи, яка реально спостерігається і яку слід обов'язково подолати, є низький рівень зацікавленості студентів у навчанні, зниження їх пізнавальних потреб, прояв недисциплінованості. Саме тому від реалізації Болонських домовленостей очікується покращення мотивації студентів, як учасників навчально-виховного процесу (НВП), на навчання, у тому числі, покращення їх дисциплінованості [17]. У зв'язку з цим особливо важливою стає така складова едукативної (узагальнена характеристика НВП, яка містить в собі комплексне проведення навчання, виховання та розвиток особистості студента), як виховання. Враховуючи вплив людського фактору на безпеку польотів, наведене є особливо важливим, скажімо, при підготовці операторів складних систем керування – пілотів та авіаційних диспетчерів [11].

Процес виховання передбачає оволодіння знаннями, нормами і правилами поведінки, адже студент є членом певного навчального соціуму, сформованого у окремому вищому навчальному закладі, де вони діють і яких йому доводиться дотримуватись. На жаль, відхилення від цих правил та норм

вченими СНД системно не розглядається, відповідні антидоти не розробляються, що створює певні "білі плями" у безперервному ланцюгу виховання висококваліфікованого фахівця і навіть провокують перехід недисциплінованості у поведінку з відхиленнями або навіть у девіаційну поведінку, котрі й привертають до себе пильну увагу з боку дослідників.

Зазначимо, що на теперішній час проблема недисциплінованості у частині її кваліметрії активно досліджується, спираючись на принципи саме системного підходу [5], практично тільки в працях представників наукової школи проф. О.М.Рева, в яких:

- визначені шкали кваліметрії недисциплінованості;
- недисциплінованість розглянута, у тому числі, з позицій прояву не-безпечних властивостей поведінки, оперативного мислення та прийняття рішень;
- оцінена порівняна ефективність різноманітних способів виявлення систем переваг та розстановки пріоритетів учасників НВП на множині рис недисциплінованості;
- встановлені та порівняні системи переваг викладачів та студентів на множині характерних рис недисциплінованості;
- проведено кількісне визначення коефіцієнтів "ваги" рис недисциплінованості та встановлено статистичну психолого-педагогічну "норму" інтегрованого показника недисциплінованості;
- здійснено редукування невизначеності вихідної множини характерних рис недисциплінованості;
- змодельований конфлікт в діаді "вик-

ладач – студент”;

- розроблені процедури побудови оціночних функцій "корисності" пропусків занять та ін.

Проте, не досліджене питання: чи змінюється ставлення студентів до недисциплінованості в процесі навчання, коли відповідна виховна робота проводиться з ними опосередковано через процес викладання та формування загальних норм поведінки у конкретному навчальному соціумі.

Мета дослідження – виявити, чи змінюються системи переваг студентів на множині рис недисциплінованості без здійснення цілеспрямованого психолого-педагогічного впливу на них в процесі навчання.

Отже, недисциплінованість у процесі навчання визначається нами, насамперед, тим, що вона порушує як загально-визначені норми поведінки, так і ті, що прийняті у конкретному навчальному соціумі, не дає можливості виконувати обов'язки викладачеві, заважає іншим студентам, а також не передбачає почуття обов'язку.

Нами був сформований такий перелік рис недисциплінованості:

H_1 – пропускає заняття без поважних причин;

H_2 – вважає, що все неправильно: критикує систему навчання, обладнання і взагалі все, що бачить;

H_3 – вороже настроєний, причепливий, завжди готовий до сварки і провокує її;

H_4 – надмірно наполегливий, прагне за будь-що, навіть за рахунок товаришів, виконати доручене, найвищою мірою егоїстичний;

H_5 – марнотрат часу, балакун, працює ліниво і повільно;

H_6 – боязливий, боїться своїх товаришів і викладачів, працює один, як правило не просить допомоги та не прагне до успіху;

H_7 – незацікавлений, завжди неуважний і швидкий;

H_8 – всезнайка, бачить мало користі від занять, сам собі викладач, вважає,

$$\begin{aligned} & H_3 \underset{g}{\succ} H_1 \underset{g}{\succ} H_4 \underset{g}{\succ} H_2 \underset{g}{\succ} H_{19} \underset{g}{\succ} H_{12} \underset{g}{\succ} H_{16} \underset{g}{\succ} H_{11} \underset{g}{\succ} H_{18} \underset{g}{\succ} H_8 \underset{g}{\succ} H_{17} \underset{g}{\succ} \\ & \underset{g}{\succ} H_{15} \underset{g}{\succ} H_{14} \underset{g}{\succ} H_{10} \underset{g}{\succ} H_{13} \underset{g}{\succ} H_7 \underset{g}{\succ} H_6 \underset{g}{\succ} H_5 \underset{g}{\succ} H_9 \underset{g}{\succ} H_{20} \underset{g}{\succ} H_{21} \end{aligned} \quad (1)$$

де $\underset{g}{\succ}$ – позначка групової переваги i -тої риси перед j -тою.

що його система підготовки краще, просторікуватий і балакучий;

H_9 – повільний, котрому завжди бракує часу закінчити роботу, хоча завжди виконує те, що необхідно;

H_{10} – не визнає колективних дій;

H_{11} – ухиляється від роботи на заняттях;

H_{12} – не виконує указівок і робить все по своєму;

H_{13} – не робить спроб допомогти товаришам або викладачам;

H_{14} – безвідповідальний, безтурботний, недбалий у використанні устаткування, неохайний, нетактовний;

H_{15} – розсіяний, такий, у якого думки завжди сконцентровані не на предметі вивчення, плутає реальне з вимислом;

H_{16} – імпульсивний, прагнучий якнайшвидше одержати результат, не задумуючись про його правильність;

H_{17} – несамостійний, що йде на поводу у товаришів;

H_{18} – систематично запізнюється на заняттях;

H_{19} – не виконує домашні заняття;

H_{20} – не відвідує загальноінститутські, загальнофакультетські заходи;

H_{21} – несвоєчасно повертає літературу у бібліотеку.

Використовуючи відповідні процедури опитування та обробки експериментальних даних, нами були отримані індивідуальні системи переваг (пріоритетів) $N=179$ студентів-економістів на множині даних рис недисциплінованості. Агрегування індивідуальних переваг у групову дозволило отримати таку статистично узгоджену (обчислене значення коефіцієнту конкордації за Кендалом $W=0,2247$, проаналізоване за допомогою критерію χ^2 , є статистично вірогідним на рівні межі дозволеного $\alpha=1\%$, не зважаючи на його начебто невелике абсолютне значення) систему переваг студентів на множині визначених рис:

Згідно усереднених думок студентів, відображених у груповій системі переваг (1),

самою важливою з точки зору недисциплінованої поведінки є риса H_3 , яка на

їх думку, найбільш заважає викладачеві під час проведення занять, потім наступною за значущістю йде риса H_1 , потім ... H_{21} .

Зважаючи на те, що до досліджень були залучені студенти 2-5-х курсів, постає питання про необхідність розглядати в динаміці зміну відношення до проявів недисциплінованості, оскільки:

- по-перше, цікаво, чи впливає сам навчальний процес на дисциплінованість, коли виховна робота проводиться опосередковано, через викладання;

- по-друге, вирішується питання, чи потрібно орієнтувати виховну роботу на специфіку типологічних особливостей студента, його IQ, вік.

Таблиця 1. Порівняльний аналіз ступеня уявлення студентами значущості та важливості рис недисциплінованості в динаміці навчання

		Ранги рис по курсах навчання			
		II ($n_{II}=40$)	III ($n_{III}=59$)	IV ($n_{IV}=62$)	V ($n_V=18$)
1		2	3	4	5
Риси недисциплінованості, H_i	H_1	3	5	2	2
	H_2	6	3	4	4
	H_3	1	1	1	1
	H_4	2	11	5	3
	H_5	18	17	17	17
	H_6	14	15	15	12
	H_7	13	13	14	18
	H_8	9	14	10	5
	H_9	19	21	19	19
	H_{10}	12	18	11,5	8
	H_{11}	5	10	9	10
	H_{12}	4	6	6	6
	H_{13}	15	16	13	7
	H_{14}	17	2	18	9
	H_{15}	16	8	16	16
	H_{16}	10	7	7	11
	H_{17}	11	9	11,5	15
	H_{18}	8	12	8	13
	H_{19}	7	4	3	14

	H_{20}	20	19	21	20
	H_{21}	21	20	20	21
	W	0,2963	0,1593	0,2865	0,3379

Обчислені значення коефіцієнтів конкордації за Кендалом, подані у останньому рядку таблиці 1, є також статистично вірогідними на рівні межі дозволеного $\alpha=1\%$. Як можна побачити з отриманих результатів, сталою є думка студентів (незалежно від курсу навчання) щодо важливості та значущості риси H_3 , яка займає перше рангове місце за негативним впливом на процес навчання, саме так, як і у груповій системі переваг (1). Дуже близькі до сталих є думки студентів щодо рис H_5 , H_9 , H_{20} та H_{21} . Проте, щоби мати більш повне уявлення про збіг думок студентів різних курсів

навчання, нами були обчислені коефіцієнти рангової кореляції Спірмена та, використовуючи статистичну процедуру перевірки гіпотез (t -критерій Стьюдента) встановлена їх вірогідність на рівні межі дозволеного $\alpha=1\%$ (табл. 2).

Дані табл. 2 свідчать про надзвичайно високий статистично-узгоджений ступінь збігу незалежних думок студентів різних курсів навчання щодо важливості та значущості визначених характерних рис недисциплінованості, що відкриває перспективи розробки єдиних антидотів для їх корекції.

Таблиця 2. Оцінка ступеня збігу думок студентів різних курсів навчання щодо пріоритетів характерних рис недисциплінованості

Курс навчання	II	III	IV	V
II		0,6364	0,9619	0,7948
III	0,6364		0,6906	0,6481
IV	0,9619	0,6906		0,7792
V	0,7948	0,6481	0,7792	
Мінімальне статистично вірогідне значення коефіцієнта рангової кореляції Спірмена дорівнює величині $R_{Smin} = 04211$				

Враховуючи наведене вище можна зробити наступні висновки.

1. Проведене опитування представницької студентської вибірки дозволило отримати достовірні та статистично-вірогідні дані щодо їх ставлення до важливості та значущості характерних рис недисциплінованості в період навчання.

2. Встановлено, що є статистично вірогідними, тобто узгодженими на дуже високому рівні межі дозволеного $\alpha=1\%$ групові системи переваг як для генеральної вибірки, так і для вибірок студентів по окремих курсах навчання, що дозволяє порівнювати їх поміж собою.

3. Всі групові системи переваг незалежно від курсу навчання статистично-вірогідно збігаються поміж собою, що, з одного боку, переконливо свідчить про сталість думок студентів щодо важливості та значущості характерних рис недисциплінованості в динаміці навчання, а з

іншого боку, відкриває перспективи розробки єдиних психолого-педагогічних антидотів їх корекції.

4. Враховуючи наведене та наші наукові інтереси, вважаємо необхідним подальші дослідження проводити у напрямках:

- виявлення ставлення викладачів опитуваних нами студентів до прояву характерних рис недисциплінованості та порівняння їх думок зі студентськими;
- розробки інтегративних заходів психолого-педагогічної корекції не дисциплінованості студентів;
- визначення та порівняння систем переваг студентів різних спеціальностей на множині характерних рис недисциплінованості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дудник С.О. Шляхом болонського процесу: теоретичні основи побудови оціночних функцій корисності характеристик навчально-виховного процесу // Проблеми освіти: Науково-методичний збірник. – К.: Інститут інноваційних технологій і змісту освіти, 2007. – Вип. 50. – С.8-14.
2. Максимова О.П. Недисциплінованість студентів як прояв небезпечних властивостей поведінки оперативного мислення та прийняття рішень // Актуальні проблеми і перспективи розвитку вищої освіти в Україні: Зб. м-лів VIII наук.-практ. конф. – Кіровоград, 23 листопада 2007 р. – Кіровоград: КЖ, ПВНЗ "СПІ ПА". – НРЦ, 2008. – С.21-28.
3. Максимова О.П. Способи виявлення систем переваг (пріоритетів) учасників навчально-виховного процесу // NAUKA: Teoria i praktyka – 2007: Materiały czwartej międzynarodowej naukowej-praktycznej konferencji, – 16-31 sierpnia 2007 ro-ku. Tom 7. Pedagogiczne nauki. – Przemyśl, 2007. – S.23-28.
4. Максимова О.П. Шкали кваліметрії недисциплінованості студентів // Проблеми освіти: Науково-методичний збірник. – К.: Інститут інноваційних технологій і змісту освіти, 2007. – Вип. 51. – С.73-80.
5. Рева О.М. Досвід ІКАО і провідних авіакомпаній світу щодо врахування людського фактора та індивідуалізації професійної підготовки льотного персоналу / О.М. Рева, А.А. Чабак // Проблеми освіти: Наук.-метод. зб. – К.: Науково-методичний Центр вищої освіти, 2003. – Вип. 34.- С.56-71
6. Рева О.М. Застосування класичних критеріїв прийняття рішень для визначення групової системи переваг викладачів на множині характерних рис недисциплінованої поведінки студентів / О.М. Рева, А.А. Чабак // Наук. записки Кіровоградського державного педагогічного університету ім. Володимира Винниченка. Сер. Педагогічні науки. – Вип. 60. – Кіровоград: КДПУ, 2005. – Ч. 2. – С.317-324.
7. Рева О.М. Комплексне визначення кількісних характеристик недисциплінованої поведінки студентів / О.М. Рева, І.А. Добрянський, А.А. Чабак // Рідна школа: Щомісячний науково-педагогічний журнал. – К.: Деміур, 2004. – № 12. – С.63-66.
8. Рева О.М. Оптимальне передбачення у остаточному виборі системи переваг викладачів на множині характерних рис недисциплінованої поведінки студентів / О.М. Рева, І.А. Добрянський, А.А. Чабак // Наукові праці академії: Спеціальний випуск VIII, присвяч. І Всеукр. Наук.-практ. конф. "Професійний портрет викладача ХХІ століття: проблеми, перспективи".- Кіровоград: ДЛАУ, 21-22 квітня 2004 р. – Кіровоград: Імекс ЛТД, 2004. – С. 93-102.
9. Рева О.М. Порівняльний аналіз думок викладачів і студентів щодо важливості та значущості характерних рис недисциплінованості / О.М. Рева, А.А. Чабак, Р.П. Бідненко, Ю.Ю. Петрова // Актуальні проблеми і перспективи розвитку вищої освіти в Україні: Зб. м-лів П'ятої наук.-практ. конф.- Кіровоград, 26 листопада 2004 р. – Кіровоград: СПІ "Педагогічна академія", КІК, 2005. – С.41-48.
10. Рева О.М. Порівняльний аналіз оптимальних стратегій поведінки учасників конфлікту «викладач – студент» (погляд сторін) / О.М. Рева, В.О. Липчанський, О.М. Медведенко, В.І. Скловська, А.А. Чабак. // Проблеми освіти: Наук.-метод. зб. (Болонський процес в Україні: В 2 ч. – Ч.ІІ. – К.: Науково-методичний центр вищої освіти МОН України, 2005. – Вип. 46.- С.180-185.
11. Рева О.М. Принципи системного підходу до вдосконалення навчально-виховного процесу у ВНЗ / О.М. Рева, О.В. Сіроштан, С.О. Дудник // Современные проблемы и пути их решения в науке, транспорте, производстве и образовании – 2007: Сб. науч. тр. по м-лам междунауч.-практ. конф. – Одесса, 15-25 декабря 2007 г. – Одесса: Черноморье, 2007.– т.15. Педагогика, психология и социология.– С.78-82
12. Рева О.М. Психолого-педагогічна "норма" статистичної оцінки недисциплінованості студентів / О.М. Рева, І.А. Добрянський, А.А. Чабак // Створення системи забезпечення психологічної та психофізіологічної надійності персоналу. Організація та проведення психопрофілактичної роботи в органах внутрішніх справ України: матеріали III Всеукр. наук.-практ. семін. – К.: КЮІ МВС України, 2005. – С.141-153.
13. Рева О.М. Редукування інформаційного перевантаження вихідної множини характерних рис недисциплінованості студентів / О.М. Рева, Н.О. Василенко, А.А. Чабак // Наукові праці академії. – Вип. ІХ. – Кіровоград: ДЛАУ, 2005. – С.202-212.
14. Рева О.М. Системи переваг викладачів на множині характерних рис недисциплінованої поведінки студентів-юристів / О.М. Рева, А.А. Чабак, А.І. Оліфіренко, Л.А. Сагановська // Проблеми освіти: Науково-методичний збірник: (Болонський процес в Україні). В 2 ч. – Ч.І. –

- К.: Науково-методичний центр вищої освіти МОН України, 2005. – Вип. 45. – С.168-178.
15. *Рева О.М.* Узагальнений аналіз результатів вихідних вимірювань і оцінок недисциплінованої поведінки студентів / О.М.Рева, А.А. Чабак // Україна – Польща: наукові студії сусідів-партнерів. Вип. 3 з нагоди Року Польщі в Україні. – Кіровоград – Кошалін: Імекс ЛТД, 2004.– С.300-309.
 16. *Сіроштан О.В.* Сучасні проблеми кваліметриї навчально-виховного процесу // Наукові праці академії. – 2005. – Вип. ІХ. – С.151-163.
 17. *Степко М.Ф.* Модернізація вищої освіти України і Болонський процес / Уклад. М.Ф. Степко, Я.Я. Болюбаш, К.М. Левківський, Ю.В. Сухарніков; Відп. ред. М.Ф.Степко. – К.: Освіта України, 2004. – 60 с.

Стаття надійшла до редакції 30.10.2008 р.